

Pukovnik
dr ĐORĐE STANIĆ

Koncepcija opštenarodne odbrane — determinanta sadržaja nastave u vojnim školama

Realizacija zahteva koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i naše ratne veštine, pored implikacija u oblasti didaktičko-metodičkih rešenja, nužno i objektivno impliciraju i novi pogled, pa i neka nova rešenja koja se odnose na sadržaje nastave u vojnim školama. Bez neophodnih promena u sadržajima nastave teško bi se mogla realizovati fundamentalna opredeljenja i zahtevi koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane u oblasti školovanja starešina (pitomaca-slušalaca).

Uticaj koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i naše ratne veštine, kao i zahtevi koji proizlaze iz naučno-tehničke i tehnološke revolucije i primene njenih rezultata u oružanim snagama odražavaju se na intelektualizaciju vojnoprofesionalne delatnosti našeg starešina, a time i na intelektualizaciju sadržaja nastave u vojnim školama. Tri su, generalizovano uzeto, najvažnije i temeljne implikacije na sadržaje obučavanja pitomaca-slušalaca: (1) povećan značaj opšteg i opštevojnog obrazovanja u obuci starešina u celini — posebno u nastavi u vojnim školama; (2) povećan značaj naučno-teorijskog u sadržajima nastave i (3) racionalizacija i standardizacija sadržaja radi stvaranja uslova za usvajanje znanja višeg kvaliteta i za razvijanje intelektualnih sposobnosti. Značajne nove društvene, odbrambene i vojne vaspitno-obrazovne potrebe bitno opredeljuju i promene u sadržajima nastave. Ako su te vaspitno-obra-

zovne potrebe i promene radikalnije onda su i promene u sadržajima obučavanja, takođe, izrazitije. Međutim, treba istaći da je svako osavremenjivanje sadržaja obučavanja uvek protivrečan i složen proces. Teškoće se sastoje prvenstveno u prevazilaženju starih sadržaja koji imaju snagu inercije, pre svega u svesti starešina-nastavnika, što izaziva nerazumevanje, pa i otpore.¹ Samoupravni socijalistički sistem, koncepcija i doktrina opštenarodne odbrane i druge determinante profila i sistem školovanja starešina stvaraju povoljne objektivne uslove ne samo za prevazilaženje tih protivrečnosti već i za programiranje takvih sadržaja nastave koji će stvoriti preduslove za ostvarivanje visokog kvaliteta stareškog kadra, pre svega sa suštinskim moralno-političkim kvalitetima i intelektualnim sposobnostima. Naš društveni cilj vaspitanja i obrazovanja — svestrano razvijena ličnost, kao i cilj vojnog vaspitanja i obrazovanja, a u okviru njega i ciljevi školovanja, sve više ističu zahtev da naučni sadržaji i rezultati vojne i drugih nauka budu na odgovarajući način programirani u sadržaje nastavnih planova i programa, i da svi sadržaji budu naučno zasnovani.²

Pri procenjivanju didaktičko-metodičke vrednosti nastavnih sadržaja u vojnim školama, koji se iz vojnih i drugih nauka transformišu u sadržaje nastavnih programa, u osnovi se mora polaziti od dva osnovna kriterijuma: (1) ostvarivanja zadataka koji se odnose na osposobljavanje starešina (pitomaca-slušalaca) za vojnoprofesionalnu delatnost i (2) ostvarivanja zadataka koji se odnose na razvoj stvaralačke ličnosti starešina.³ Istraživanja u našoj zemlji i

¹ E. Kardelj je neke vidove tog otpora i protivrečnosti naučnoteorijskog i praktično-empirijskog izrazio na sledeći način: „U negativnom smislu ovde deluju dva činioca. Prvi je nekakav konzervativni empirizam naše prakse, koji je kočnica, kako za razvoj socijalističkih i samoupravnih, proizvodnih, društveno-ekonomskih i političkih odnosa, tako i za razvoj tehnologije, organizacije rada, planiranja itd. Ovakvom konzervativnom empirizmu nauka nije potrebna. — Zbog takvog svog nestvaralaštva, konzervativni empirizam smanjuje kreativnu snagu društva kao celine i uništava stvaralačke kadrove, jer im ne dozvoljava da se sa svojim težnjama kritički konfrontiraju sa praksom. Čini mi se da ulogu ovog konzervativno-empirijskog mentaliteta kod nas još potcenjujemo.” (Izlaganje prilikom proglašenja za počasnog doktora univerziteta u Mostaru, „Komunist”, br. 1134 od 1. decembra 1978. godine.)

² Rezultati brojnih istraživanja, posebno u SSSR i SAD, ukazuju na to da sadržaji nastave u nastavnim programima vojnih škola najbrže zastarevaju i da prosečno godišnje, zavisno od predmeta, zastareva 10—20 odsto sadržaja.

³ U istorijskom razvitku različitih koncepcija obrazovanja postojale su, a i danas postoje, različite orijentacije u pogledu izbora i strukturiranja sadržaja nastave. Kao klasične teorije, naročito su poznate tri: (1) didaktički formalizam (Rusli, Pestaloci, Herbart, Disterveg i dr.); (2) didaktički materijalizam (Spenser, i dr.); (3) didaktički utilitarizam.

Sve tri teorije, mada u njima ima i opravdanih zahteva, u osnovi su jednostrane. Prva hipertrofira razvoj sposobnosti saznanja i interesa, druga preneglašava veliku količinu znanja i njegovog „usklađivanja” u glavi — što ne-

u našim vojnim školama pokazuju da kod nas preovladava shvatanje koje precenjuje značaj usvajanja znanja — kao činjenica, odnosno da i danas u našim vojnim školama pitomci-slušaoци usvajaju, mnoga, naročito vojna znanja i pojmove, koji su dobrim delom empirijsko-prakticističkog, a nedovoljno naučnoteorijskog karaktera.

Značaj fundamentalnog opšteg i vojnog obrazovanja

Zahtevi koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane, koji se odnose na ljudski faktor, te razvoj vojne nauke, tehnike i tehnologije i koncepcije neprekidnog obrazovanja ponovo postavljaju zadatak da se preispitaju ne samo nastavni sadržaji već i način njihovog programiranja. Na izbor nastavnih sadržaja i način njihovog programiranja najviše utiču: (1) brzi razvoj vojnih i drugih nauka, ratne tehnike i tehnologije i s tim u vezi veliko povećanje obima naučnim i drugim informacijama — značajnih kako za vojnoprofesionalnu delatnost starešina, tako i za svestrani razvoj ličnosti starešine; (2) porast značaja fundamentalnih znanja (naučnih teorija, zakona, principa, pojmova, uopštenih činjenica i dr.) — kao relativno trajnih znanja, što je ključna pretpostavka savremene nastave u vojnim školama; (3) relativno brzo zastarevanje nastavnih sadržaja, izmene i inovacije u znanju, ili pojava potpuno novih znanja, naročito tehničko-tehnoških, objektivno se odražava na potrebu neprekidnih, manje ili više radikalnih izmena nastavnih sadržaja (činjenica je da se obim naučnih i drugih značajnih saznanja udvostručava svakih 5—7 godina); (4) primarno usvajanje naučnoteorijskih osnova, uopštenih kategorija i pojmova budući da je u vojnoj nauci (ratnoj veštini), ali i u drugim naukama, sve izraženiji proces prelaska sa tzv. empirijskog i deskriptivnog nivoa na proces generalizacije (naučne koncepcije, sistemi i metodi); (5) povećani značaj naučnih znanja iz prirodno-matematičkih disciplina (matematike, fizike, hemije, biologije i dr.) — koje predstavljaju teorijske osnove kibernetike, informatike, računске tehnike i dr., odnosno ratne tehnike i naoružanja, ali sve više i užih disciplina ratne veštine, naročito rukovođenja i komandovanja; (6) razvoj

potrebno opterećuje učesnike nastave, a treća je preneglasila praktične veštine i navike i tako obrazovanje svela na zanatski praktikizam. Ove teorije imaju polaznu osnovu u dva idealistička filozofska pravca — racionalizmu i empirizmu, i sve udaljavaju obrazovanje od njegovog stvarnog cilja i sadržaja. Ove teorije su kasnije poslužile kao osnova za tzv. klasično (gimnazijsko) i realno (praktično) obrazovanje i podelu škola po tom osnovu (dualizam).

nekih društvenih nauka, naročito vojne andragogije i psihologije, između ostalog, omogućava i promenu nekih tradicionalnih shvaćanja o mogućnostima učesnika nastave za usvajanje naučnih saznanja i apstraktnih pojmova. Ove nauke su, između ostalog, dokazale da je već na početnom osnovnoškolskom nivou moguće kod učenika vrlo efikasno razvijati apstraktno mišljenje. Polazeći od toga može se sa sigurnošću tvrditi da su i pitomci srednjih vojnih škola veoma sposobni za logičko učenje, apstraktno mišljenje i deduktivno zaključivanje — što je od velikog značaja za programiranje nastavnih sadržaja u nastavnim planovima vojnih škola na svim nivoima školovanja.

Međutim, treba ukazati i na činjenicu da škole, već gotovo tradicionalno, zaostaju u primeni najnovijih dostignuća nauke, tehnike i tehnologije. Škole su, po inerciji, ponekad više okrenute prošlim znanjima, delimično sadašnjim, a najmanje anticipaciji budućih naučnih i drugih saznanja, što je dosta složeno, pre svega teorijsko, ali i praktično pitanje u metodologiji praćenja, vrednovanja i izrade nastavnih planova i programa vojnih škola. Ima mišljenja da je vremensko zaostajanje između naučnog otkrića i njegove primene u vojnoj školi znatno veće od distance između otkrića i njegove primene u profesionalnoj delatnosti starešine, pre svega u komandno-štabnoj i trupnoj praksi. Iz tog razloga nastavni planovi i programi vojnih škola morali bi biti otvoreniji, a nastavni sadržaji znatno fleksibilniji za nova saznanja i, pre svega, morali bi obuhvatiti integralne celine problema (ratne veštine, ratne tehnike, društveno-političke sadržaje i dr.), a znatno manje istrgnute i izolovane empirijske činjenice i delove. S obzirom na veliko umnožavanje i eksploziju znanja i ograničeno vreme za njegovo usvajanje, kao i nužnost da se kod starešina (pitomaca-slušalaca) razvijaju intelektualne sposobnosti, pre svega stvaralačko mišljenje, danas se u sve izraženijoj formi, na razne načine, postavlja pitanje preispitivanja značaja kvantiteta i kvaliteta znanja. Pored klasičnog rešenja, uobičajenog u metodologiji programiranja nastavnih sadržaja, da se izvrši selekcija (bitno, potrebno, informativno) i smanjivanje obima (kvantiteta) znanja, to pitanje ima i brojne druge didaktičko-metodičke reperkusije. Nastava u vojnim školama ne može se svoditi na zapamćivanje velikog broja informacija. Znatno više se mora posvetiti pažnja kvalitetu znanja — razumevanju, poimanju, identifikovanju činjenica i njihovom transformisanju u generalizacije, pojmove, principe, zakone, sisteme. Radi se o specifičnim didaktičko-metodičkim postupcima, koji omogućavaju maksimalnu ekonomiju znanja i racionalizaciju čitavog sistema školovanja, naročito njego-

vog trajanja.⁴ Ekstenzivno učenje enciklopedijskih i empirijsko-prakticističkih sadržaja, preterano ulaženje u detalje i pamćenje pojedinačnih činjenica (indukcija), ne mogu u savremenim uslovima obezbeđivati efikasnost i racionalnost školovanja. Umesto toga, nužno se mora dati veći značaj takvom kvalitetu znanja koje će poslužiti kao model jezgra i „saznajni motor” za pravilnije i brže prilagođavanje promenama i da se te novine lakše i brže usvajaju. To, u osnovi, omogućava takvu organizaciju znanja u čijem su težištu uopšteni pojmovi, koji znanju daju kvalitet, smisaonost, ali i ekonomičnost u mišljenju i postupanju. Takva znanja ostaju relativno trajna svojina u situacijama kada se okolnosti rada i života neprekidno menjaju, kao što je profesionalna delatnost starešina, naročito u ratu.

Poseban značaj za temu ovog razmatranja ima izbor nastavnih sadržaja u visokim vojnim školama. Pored već istaknutih uticaja, na izbor nastavnih sadržaja u visokim vojnim školama poseban uticaj imaju principi i koncepcija neprekidnog obrazovanja starešina. Sasvim je izvesno da se izbor i priroda nastavnih sadržaja, predviđenih nastavnim planovima i programima, neposredno odražavaju na prirodu i kvalitet mišljenja i na formiranje naučnog pogleda na svet, rat i oružanu borbu, ali i na idejnu orijentaciju, uverenja i stavove ličnosti starešina (pitomaca — slušalaca). Polazeći od principa i koncepcije neprekidnog obrazovanja, visoke vojne škole objektivno ne mogu dati finalnu obučenost i pružiti završna teorijska, a naročito praktična znanja za obavljanje svih dužnosti, ne samo do kraja radnog veka već ni sva znanja za dužnosti do sledećeg nivoa školovanja. Takav zahtev u savremenim uslovima je iluzija. Da bi visoke vojne škole ispunile osnovni zahtev — da pitomce-slušaoce pripreme i osposobe za stalno usvajanje novih znanja u toku radnog veka, ali i za kvalitetno obavljanje dužnosti, one moraju izvršavati, istovremeno, dvostruki cilj: prvi — osposobljavanje pitomaca za dalje obrazovanje i samoobrazovanje i drugi — osposobljavanje pitomaca-slušalaca za efikasno obavljanje svojih dužnosti do sledećeg školovanja. Takav cilj se, međutim, u sistemu povratnog obrazovanja u visokim vojnim školama mora selektivno razmatrati. U srednjim vojnim školama, s obzirom na to da za mlade oficire (sem onih koji nastavljaju školovanje u vojnim akademijama) nema sledećeg nivoa školovanja i na to da oni obavljaju, po pravilu, samo jedan (ređe dva) nivoa dužnosti — dužnost koman-

⁴ Ako bi se danas u toku školovanja usvajao približno isti procenat od ukupnih naučnih saznanja kao pre 100 godina, školovanje bi moralo trajati 3—4 puta duže, što je krajnje neracionalno i objektivno neizvodljivo.

dira voda (negde i komandira odeljenja), oba zadatka se, po pravilu, izvršavaju istovremeno, pri čemu je težište ipak na prvom — koji se pretežno ostvaruje solidnim opštim i opštevojnim fundamentalnim obrazovanjem. U vojnim akademijama, koje predstavljaju prvi i temeljni element sistema povratnog obrazovanja u visokom vojnom školstvu i koje treba da daju fundamentalno opšte i opštevojno obrazovanje i za naredne nivoe visokog vojnog školovanja, ovaj cilj školovanja treba da ima nešto drugačiju strukturu. Primarni zadatak vojnih akademija jeste osposobljavanje pitomaca za dalje obrazovanje i samoobrazovanje, koje se, pretežno, ostvaruje usvajanjem temeljnih opšteobrazovnih i opštevojnih znanja i sposobnosti, i sekundarni — opšte osposobljavanje pitomaca za obavljanje svih dužnosti do nivoa školovanja u Komandno-štabnoj školi taktike, odnosno Visokoj vojnopolitičkoj školi — sa težištem da se što potpunije osposobe za prvu dužnost na koju se upućuju po završetku školovanja (najčešće dužnost komandira voda). Taj sekundarni zadatak se, pretežno, ostvaruje putem vojnostručnog i specijalističkog obrazovanja i usvajanjem aplikativnih znanja, veština i navika. U Komandno-štabnoj školi taktike, Komandno-štabnoj školi operatike, Visokoj vojnopolitičkoj školi i Školi opštenarodne odbrane, cilj školovanja se, pretežno, ostvaruje jedinstveno — usvajanjem namenskih opštevojnih teorijskih i praktičnih znanja za obavljanje odgovarajućih dužnosti, sa težištem na što potpunijem osposobljavanju za prvu dužnost na koju se slušaoci upućuju po završetku školovanja.⁵

Posebno važna pitanja, koja proizlaze iz tako koncipiranih ciljeva školovanja jesu sledeća: kako programirati, koliki obim i dubinu odrediti za pojedine nivoe obrazovanja i kako realizovati opšte i opštevojno fundamentalno obrazovanje. Već iz onoga što je do sada rečeno, može se zaključiti da je, polazeći od zahteva naše koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i intelektualizacije vojnoprofesionalne delatnosti starešina, značajno porastao značaj temeljnog opšteg i opštevojnog obrazovanja — društveno-humanističkog, uključujući i poznavanje svetskih jezika, prirodnonaučnog (matematičkog i tehničkog) i temeljnog obrazovanja iz koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i iz vojnih nauka, posebno teorije ratne veštine. Usvajanje celine ovog obrazovanja, koje služi kao trajni temelj, kako za dalje obrazovanje, školovanje i samoobra-

⁵ U nekim stranim armijama se u vojnim školama, koje su na nivou komandno-štabnih škola i Škole opštenarodne odbrane, izučavaju i određeni nastavni predmeti fundamentalnog (opštehumanističkog i prirodnonaučnog) obrazovanja — što je, mislim, manje racionalno rešenje.

zovanje, tako i za brže usvajanje užih specijalističkih znanja, veština i navika, ali i kao aktivno obrazovno jezgro za usvajanje svih inovacija u toku obavljanja funkcionalnih dužnosti — po našem mišljenju, mora se, najvećim delom, realizovati u vojnim akademijama. Veoma je teško egzaktno utvrditi koliko nastavnog vremena treba da se planira za fundamentalno opšte i opštevojno obrazovanje u vojnim akademijama. Međutim, ako se pođe od njegovog značaja i funkcije, onda bi za to obrazovanje trebalo planirati 70—80 odsto ukupnog trajanja školovanja, od čega za fundamentalno opšte obrazovanje oko 40 odsto, a za temeljno obrazovanje iz ratne veštine i njenih disciplina oko 30—40 odsto ukupnog nastavnog vremena. U većini stranih armija za opšte obrazovanje u vojnim akademijama izdvaja se 30—50 odsto od ukupnog nastavnog vremena. Čak i u vojnim akademijama onih armija, u kojima je tradicionalno dominirao vojni zanatski prakticizam i pragmatizam, taj odnos znatno je izmenjen u korist opšteg tzv. akademskog obrazovanja.

U vojnim akademijama bi, stoga, trebalo znatno više nego do sada usvajati i temeljna opštevojna znanja, posebno znanja iz ratne veštine. Sadašnje rešenje po kojem je težište usmereno na naučnoteorijska i pretežno aplikativna znanja iz domena taktike, mislim da nije potpuno naučno zasnovano. Ceni se da bi polazna teorijska osnova rešenja trebalo da bude — usvajanje temeljnih naučnoteorijskih znanja iz teorije ratne veštine i svih njenih disciplina (strategije, operatike, taktike, rukovođenja i komandovanja i dr.) i usvajanje aplikativno-praktičnih znanja iz oblasti taktike. U oblasti temeljnog opštevojnog obrazovanja, svakako, pored teorije ratne veštine, spadaju i temeljna naučnoteorijska znanja iz koncepcije, doktrine i sistema opštenarodne odbrane, kao i iz teorije rata (ONOR-a).

Da bi se realizovali ti zahtevi mora se obezbediti valjan selektivan metodološki pristup pri izboru (razrada osnova nastavnih planova i programa) i programiranju nastavnih sadržaja (izrada nastavnih planova i programa), da bi se izbeglo „višekratno” ponavljanje sadržaja, uspostavio kontinuitet i komplementarnost na pojedinim nivoima školovanja i postigla racionalnost školovanja. Ne bi valjalo da se mehanički dodaju novi nastavni sadržaji (koji bi trebalo da obezbede sticanje novih znanja, veština i navika) na već postojeće, što se ponekad čini, već je nužno izvršiti logičku selekciju, standardizaciju, uključujući i eliminaciju onih sadržaja koji ne odražavaju suštinu navedenih zahteva. Prioritet treba da imaju nova, u odnosu na tradicionalna opšta i vojna znanja. Selekcija i standardizacija nastavnih sadržaja u vojnim školama, naročito u

srednjim vojnim školama i vojnim akademijama, treba da imaju i prognostičku i futurološku dimenziju, čija je suština u tome da se pitomac osposobi za rešavanje budućih problema koji će se pojaviti u toku obavljanja funkcionalne dužnosti bar u narednoj deceniji, a to se može ostvariti prvenstveno, usvajanjem solidne opšteobrazovne i opštevojne kulture i vaspitanjem i razvijanjem poželjnih sposobnosti — prvenstveno stvaralačkog mišljenja. Taj cilj je teško ostvariti, između ostalog, i zbog toga što i u našim vojnim školama, i ne samo u njima, još uvek postoji vojnotradicionalističko shvatanje o primatu empirijskog znanja i zanatsko-practicističkog obučavanja, o većem značaju vojnih veština i navika u odnosu na naučnoteorijska znanja, o većem značaju usvajanja kvantuma znanja (pamćenje činjenica) u odnosu na razvoj sposobnosti uopšte, a mišljenja posebno, o dominaciji empirizma i indukcije u odnosu na teorijsko znanje i dedukciju. S obzirom na to da već ima relativno dovoljno istraživanja koja su utvrdila da raspolaganje (pamćenje) velikim brojem informacija i podataka nije u funkciji razvijanja stvaralačkog mišljenja i drugih intelektualnih sposobnosti već da upravo otežavaju njihov razvoj, onda je didaktičko-metodički i psihološki nepotrebno opterećivati pitomce-slušaoce velikom količinom informacija — koje se mogu mnogo efikasnije „čuvati” u nastavnoj i drugoj literaturi i u drugim izvorima, i koristiti kada je to potrebno. Stoga, težište mora biti na primeni znanja, a učenje mora biti usmereno na razumevanje, poimanje, identifikovanje informacija, a zatim, njihovo prerađivanje u generalizacije, principe, pojmove i zakonitosti. To znači da treba više pažnje posvetiti razvijanju što univerzalnije primenljivih intelektualnih sposobnosti, kao instrumenta za neprekidno usvajanje novih saznanja i promišljanje o njima. Za starešine u miru, pogotovo u eventualnom ratu, sve veći značaj ima stepen funkcionalne iskorišćenosti znanja, što se ne postiže enciklopedizmom, detaljisanjem pojedinosti i ekstenzivnim sticanjem znanja u celini. Zadatak je svake vojne škole da nauči pitomce-slušaoce da se racionalno koriste izvorima saznanja — naročito naučne i stručne literature (naše i strane), uključujući i računarska i informatička sredstva. Konceptija neprekidnog obrazovanja starešina omogućava i izvesnu „preraspodelu” sadržaja obučavanja i „rasterećenje” vojnih škola nekih tradicionalnih sadržaja, prvenstveno praktično-aplikativnih, koji se dobrim delom mogu i treba da se stiču u procesu obuke starešina uz funkciju (uz rad), naročito na raznovrsnim kursovima.

Poseban problem ima izbor nastavnih sadržaja u vojnim školama sa stanovišta razvoja socijalističke svestrano razvijene ličnosti

našeg starešine, ličnosti kakvu zahteva koncepcija i doktrina opšte-narodne odbrane i strategija oružane borbe. Stoga se nastavni sadržaji moraju procenjivati ne samo sa naučno-informativnog aspekta već i sa aspekta njihove vaspitne uloge. Formiranje poželjne ličnosti našeg starešine i sadržina nastave u uskoj su povezanosti, jer je i sadržaj nastave važno didaktičko-metodičko sredstvo za vaspitni uticaj na ličnost pitomca-slušaoa. Ako se nastavnim sadržajima i načinom obrade omogućava razvijanje samostalnosti, kritičnosti, stvaralaštva, ako se stvaraju radne navike i druge osobine i sposobnosti kod pitomaca-slušalaca onda se, pored „klasičnih“ obrazovnih, ostvaruju i bitni vaspitni zadaci. Uostalom, ostvarivanje vaspitnih i obrazovnih zadataka predstavljaju jedinstven i integralan proces. Vaspitanje pitomaca-slušalaca bez adekvatnih nastavnih sadržaja i usvajanja odgovarajućih znanja, praktično je nemoguće i predstavlja apstrakciju.

Porast značaja naučnoteorijskih znanja

Pored fundamentalnog opšteg i opštevojnog obrazovanja u nastavnim planovima i programima vojnih škola, sve veći značaj imaju i naučnoteorijska znanja. Već na nivou srednjih vojnih škola, a pogotovo na nivou visokih vojnih škola, nužno je, na odgovarajući didaktičko-metodički način, u nastavne planove i programe unositi nove i bitne sadržaje određenih naučnih oblasti, naročito u nastavne sadržaje opšteg i opštevojnog obrazovanja.⁶ Nauka bi morala više i neposrednije da „učestvuje“ u izradi nastavnih planova i programa svih vojnih škola, a naročito visokih. Međutim, ni vojna didaktika i metodika još nisu pouzdano utvrdile koja naučna znanja i na koji način treba usvajati u nastavi. Najviše je učinjeno posredstvom primene didaktičkog principa — principa naučnosti, čija je suština — primena naučnosti na sva područja i aspekte nastave: pravilan izbor nastavnih sadržaja, naučna organizacija nastavnog procesa i primena optimalnih nastavnih metoda. Otkrivanje specifičnosti sadržaja i metodike usvajanja savremenog naučnog znanja i razvijanja naučnog mišljenja, naredni je zadatak teorije vojnog

⁶ Ima mišljenja da će potpuna integracija strukture i sadržaja nastavnih programa, sa jedne, i strukture i sadržaja savremene nauke, sa druge strane, dovesti do savršenstva sadržaja obrazovanja, što je sa didaktičko-metodičkog stanovišta nerealno. Ne može se prihvatiti mišljenje da će saobražavanje nastavnih programa sa odgovarajućim naučnim disciplinama učiniti te programe maksimalno savršenim, i da će se tako, automatski, čak i bez veće rukovođeće i didaktičko-metodičke uloge nastavnika, maksimalno podići efikasnost obuke.

vaspitanja i obrazovanja.⁷ Ako se radi o odnosu sadržaja vojnih i drugih nauka i nastavnih sadržaja u vojnim školama, posebno visokim, onda treba istaći činjenicu da u određenom istorijskom periodu redovno postoje u oblasti nauke uopšte, pa i u teoriji ratne veštine, razlike u naučnim pogledima, odnosno različite naučne teorije koje istovremeno egzistiraju. Već ta činjenica ukazuje na teškoće približavanja sadržaja nastavnih predmeta i određenih naučnih disciplina (na primer, sadržaja predmeta *taktika* i taktike kao naučne discipline ratne veštine). Hipotetička priroda naučnih teorija u oblasti vojnih nauka može da stvara ozbiljne didaktičko-metodičke probleme, kako pri izradi nastavnih programa, tako i pri njegovom realizovanju.

S obzirom na to da strukturu nauke i naučnog znanja, u osnovi čine četiri elementa — naučne činjenice, naučne koncepcije, naučni zakoni i naučne teorije, to svaki taj element treba razmatrati i sa didaktičko-metodičkog stanovišta. Naučne činjenice, kao najjednostavniji elementi nauka koje izražavaju fragmentarne podatke, po pravilu, stavljaju se u celinu konteksta ili sistema neke naučne koncepcije. Koncepcije i njihovi međusobni odnosi sačinjavaju semantičko područje jezika određene nauke. Međutim, sistem naučnih koncepcija čini delom već i sistem apstraktnih elemenata nauke, što, po pravilu, predstavlja i osnovu za naučnu teoriju. Stoga su naučne koncepcije relativno stabilne i trajne strukture, što je sa aspekta usvajanja vojnonaučnog znanja u nastavi vrlo značajno. Naučni zakoni, kao što je poznato, utvrđuju postojanje konstantnih odnosa između promenljivih veličina. To omogućava da se u promenljivom sadržaju i prirodi vojnih nauka uoče faktori relativne stabilnosti, koji unose red u te stalne promene. Naučni zakon omogućava da se objasne sve pojedinačne, empirijske i teorijske činjenice koje potpadaju pod taj zakon. I ta karakteristika naučnog zakona značajna je za didaktičko-metodička rešenja u nastavi pitoma-

⁷ Potrebno je, prvenstveno, gnoseološko-logičkim metodama istraživati prirodu vojnonaučnog znanja, njegove karakteristike u aktuelnom stanju, ali i prognozu i pravce budućeg razvoja. Nauka je, takođe, postala izuzetno dinamična oblast ljudske delatnosti a poznavanje prirode i strukture tih promena preduslov je za didaktičko-metodička rešenja u nastavi. Didaktičko-metodička rešenja, za usvajanje naučnih znanja u nastavi, pored zajedničkih obeležja, imaju brojne specifičnosti za pojedine nivoe vojnih škola. U visokim vojnim školama, posebno u Školi opštenarodne odbrane, može se reći da se nastavni i naučnoistraživački rad, nastava i nauka maksimalno približavaju, a razvijanje mišljenja je blisko nučnom mišljenju, ali se ipak ne mogu identifikovati. S tim u vezi, istraživanja suštine apstraktnog naučno teorijskog mišljenja i metodike njegovog razvijanja treba da doprinese prevazilaženju stanja u kojem još uvek dominira razvijanje mišljenja u duhu empirističke i formalno-logičke teorije mišljenja i poimanja. Sadržaji nastave se, neretko, tako programiraju i koriste da više pogoduju razvijanju empirističkog, a nedovoljno naučno teorijskog oblika mišljenja kod pitomaca—slušalaca.

ca-slušalaca. Naučne teorije kao celine predstavljaju jedan unutrašnji nekontradiktoran sistem koji objašnjava sve empirijske činjenice određene pojave, koje su spoznate u određenom vremenu. Međutim, naučne teorije, naročito u društvenim naukama, pa čak i vojnim, bez obzira na to što obuhvataju i sistem relativno univerzalnih zakona i zakonitosti, karakteriše i postojanje većeg broja interpretacija, koje se sastoje od protivrečnosti apstraktno-logičkih komponenti teorije i iskustava, ili protivrečnost nove i postojeće naučne teorije. Upravo te hipoteze, kao nove ideje za rešavanje naučnih problema, predstavljaju, sa didaktičko-metodičkog stanovišta, nužnu komponentu naučne teorije, jer su upravo one bitne za razvoj naučnog i stvaralačkog mišljenja — osobina starešina od krucijalnog značaja sa stanovišta zahteva koncepcije opštenarodne odbrane.

Polazeći od tih elemenata svake, pa i vojne nauke, postavlja se pitanje: kako didaktičko-metodički rešiti problem naučnog zasnivanja nastavnih sadržaja u vojnim školama i razvoja metoda vojno-naučnog mišljenja. Dok je realizacija nastavnih sadržaja iz predmeta prirodno-matematičkih nauka didaktičko-metodički lakše izvodljiva, dotle u društvenim naukama i u predmetima opštevojnog obrazovanja (strategija, operatika, taktika, rukovođenje i komandovanje i dr.) može biti dosta teškoća. Posebnu teškoću čini već istaknuti vojnotradicionalistički način shvatanja, po kojem u nastavi treba da dominira empirijsko-prakticistički pristup u izučavanju opštevojnih i vojnostručnih predmeta, učenje (pamćenje) velikog broja **empirijskih činjenica** i ekstenzivna deskripcija pojava. Međutim, da bi nauka stvarno, više nego do sada, „ušla” u vojne škole, već na nivou srednjih vojnih škola, i da bi povezivanje nauke i nastave posredstvom nastavnih sadržaja bilo racionalno, neophodno je u nastavnom procesu obrađivati i činjenice, ali i znatno više teoriju, pri čemu u srednjim vojnim školama treba nešto veći značaj dati empirijsko-induktivnom, a u visokim vojnim školama, naročito u komandno-štabnim školama i u Školi opštenarodne odbrane, treba da bude više izražen teorijsko-deduktivni metodički pristup. Što se tiče naučnih hipoteza, moguće je da je za pitomce srednjih vojnih škola razlikovanje između jedne hipoteze i naučnog zakona dosta otežano, jer postoji opasnost da pitomci, na ovom nivou razvoja, prihvate hipoteze kao proverene naučne teorije. Međutim, ta opasnost na nivou visokih vojnih škola praktično ne postoji. Naprotiv, u nastavi u tim školama naučne hipoteze bitno doprinose razvoju naučnog mišljenja pitomaca-slušalaca, jer upravo naučni način mišljenja, kao i operativno-taktičko mišljenje, pretpostavljaju, pored

ostaloga, i proveru (verifikaciju) hipoteza (varijanti rešenja). Naučnim teorijama je u prošlosti bio otežan „pristup” u nastavne sadržaje, naročito u srednjim vojnim (podoficirskim) školama, a delom i u vojnim akademijama (oficirskim školama-učilištima). Danas je nužnost da bitne naučne teorije budu uključene u nastavne sadržaje i u srednjim vojnim školama, ne samo u opšteobrazovnom, već i u opštevojnom i vojnostručnom nastavnom području. Pored pitanja — koje sadržaje vojnih i drugih nauka treba uvesti u nastavne planove i programe vojnih škola, posebno je značajno didaktičko-metodičko pitanje — kada to učiniti. Škole često vremenski zaostaju u uključivanju najnovijih naučno-tehničkih, i naročito tehnoloških ostvarenja, u nastavne sadržaje odgovarajućih predmeta. To zaostajanje je u ranijim periodima bilo znatno veće. Ono se postepeno i nužno mora sve više smanjivati, jer je i vreme između naučnog otkrića i njegove primene veoma smanjeno. Ako to vojna škola ne ostvari, moguće je da se dogodi da bude „preskočena” i „obiđena”, i tako da se prekine fundamentalni kompleks: nauka — obrazovanje — rad. Međutim, moguće je da se „u žurbi” za što bržim uključivanjem najnovijih naučnih dostignuća u nastavne programe unesu i nedovoljno proverena ostvarenja u nauci, što može imati loše posledice, naročito za razvoj naučnog mišljenja. Stoga, pre nego što se određeni novi naučni sadržaji uključe u nastavne programe vojnih škola, treba ustanoviti da li su nova otkrića već verifikovana i opšteprihvaćena i koje su didaktičko-metodičke prednosti njihovog uvođenja u nastavne sadržaje, kao i eventualne probleme i opasnosti. Najvažniji kriterijum za tu procenu treba da bude koliko su ta nova naučna znanja u funkciji formiranja marksističkog naučnog pogleda pitomaca-slušalaca na svet, rat i oružanu borbu. Naravno, treba naći i „mesta” za takve nove sadržaje, ali ne prostim dodavanjem na postojeće, već rasterećenjem postojećih programa (izbacivanjem nepotrebnog, prevaziđenog i sl.).

Poseban problem predstavljaju i mišljenja i verovanja da će se uključivanjem nauke u sadržaje nastavnih programa svi problemi rešiti. Jer, misli se, ako je obezbeđeno da nauka uđe u nastavne sadržaje, onda je time, automatski, obezbeđeno da nastava bude naučno zasnovana, pa je uspeh zagarantovan, jer su i nastavni sadržaji zasnovani na naučnoj istini. Svakako da takva mišljenja mogu biti štetna za vojne nauke, kao hipotetičke i futurološke nauke. Razvoj vojnih nauka i danas, a to će biti i ubuduće, istovremeno je posledica razvoja apstraktne misli, ali delom i intuicije. I u savremenom razvoju vojnih nauka, naučna apstrakcija ostaje osnova za stvaralaštvo. Ali, sa druge strane, viši kvalitet intuicije jeste nova osnova

dalje naučne apstrakcije. Polazeći od toga, približavanje sadržaja nastavnih programa nauci, u filozofsko-gnoseološkom, ali i u didaktičko-metodičkom smislu, nije lako, a problemi su izuzetno složeni, mnogo složeniji nego što to, ponekad, na prvi pogled izgleda. Oni su u oblasti vojnih nauka još veći nego u drugim naukama — s obzirom na specifičnosti vojnih nauka, posebno ratne veštine. To iz razloga što u vojnim naukama, kao što je poznato, postoje brojni problemi (metodološki i sadržinski) koji su, neretko, još uvek nerešeni ili čak i kontraverzni. To, međutim, ne može da umanjuje značaj opšteg i nužnog zahteva da se u nastavne sadržaje sve više i sve brže uvode vojne i druge nauke i razvija naučno mišljenje pitomaca-slušalaca. Svakako, vojne i druge nauke nisu niti mogu biti jedini izvor za oblikovanje nastavnih sadržaja u nastavnim planovima i programima u vojnim školama. Jer, ako bi se u savremenom i budućem periodu snažnog razvoja, dominacije i diseminacije nauke oslanjalo isključivo na naučne izvore to bi predstavljalo specifičan oblik didaktičkog scijentizma.⁸

Treba, međutim, istaći da problemska nastava (učenje putem rešavanja problema), s obzirom na njene karakteristike, stvara bitne preduslove da se, sa jedne strane, približe nastavni sadržaji i sadržaji vojnih nauka u određenom predmetu i, sa druge, da metodika obučavanja bude bliska metodama naučnog istraživanja.⁹

⁸ Za koncipiranje nastavnih programa, pored nauke, koriste se i drugi izvori nastavnih sadržaja kao što su sadržaji iz rada, prirode, društva, tehnike, kulture, umetnosti, života i dr.

⁹ U mnogim naučnim disciplinama proces naučnog istraživanja, u osnovi, sadrži tri faze: fazu posmatranja izvesnih stvari, procesa ili pojava; fazu stvaranja naučnih hipoteza i fazu provere (empirijske ili teorijske ili i empirijske i teorijske). Ova šema, iako pojednostavljena, jer ima u pojedinim naukama i većih odstupanja od nje, ipak u osnovi, može poslužiti i za metodiku nastave u kojoj se primenjuje problemska nastava ili, kako se taj sistem nastave još naziva — učenje pomoću otkrivanja ili učenje pomoću istraživanja. Međutim, proces učenja putem rešavanja problema ne sadrži iste metode i tehnike naučnog istraživanja. Sličnosti rada pitomaca-slušalaca u problemskoj nastavi i naučnika u naučnom istraživanju je u kreativno-istraživačkom radu, a razlika je u tome što naučnik obogaćuje riznicu nauke, dok su pitomčevi (slušaočevi) rezultati od vrednosti, uglavnom za njega, odnosno imaju didaktičko-metodičku (edukativnu) funkciju.

Fundamentalno opšte i vojno obrazovanje i naučnoteorijsko znanje pitomaca-slušalaca značajni su iz više razloga: (1) doprinose intelektualnom obrazovanju i vaspitanju starešina i u okviru njega razvoju metoda logičkog, stvaralačkog, kritičkog i apstraktnog mišljenja; (2) omogućavaju brže i efikasnije vojnostručno i specijalističko obučavanje u završnom delu školovanja (rodovi, službe, smerovi, specijalisti); (3) obezbeđuju znatno povoljnije uslove za transfer znanja, veština i navika, metoda rada i mišljenja na relaciji škola — trupa i mirnodopska obuka — ratna praksa; (4) opšteobrazovna i naučnoteorijska znanja su znatno trajnija i njihovo posredovanje, kao obrazovnog fleksibilnog jezgra, omogućava da se ono mobiliše i aktivira onda kada nam to zatreba; (5) stvaraju uslove za efikasnu obuku starešina uz funkciju, odnosno stvaraju preduslove za realizaciju koncepcije neprekidnog obrazovanja; (6) obezbeđuju starešini osnovu za bržu i lakšu prilagodljivost promenama i inovacijama i brže i lakše usvajanje svih novina u vojnoj nauci, ratnoj tehnici i drugim oblastima izgradnje oružanih snaga; (7) bitno doprinose razvoju svestrano razvijene ličnosti starešine; (8) stvaraju onaj intelektualni kvalitet koji će omogućiti bržu, potpuniju i lakšu prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju; (9) daju značajan doprinos ne samo primeni vojnonaučnih saznanja u praktičnoj delatnosti starešina već i doprinos razvoju vojnonaučne misli u celini (interakcijski odnos). Sasvim je izvesno, iako na prvi pogled izgleda paradoksalno, da će i svaki specijalista roda, službe i dr., dakle bez obzira na uži profil, biti bolji i uspešniji i da će adekvatnije reagovati na savremene i perspektivne potrebe i na sve promene u svojoj užoj struci — ako bude stekao dovoljno široku opštu kulturu (opšteobrazovnu i opštevojnu) i naučnoteorijsko obrazovanje.

Poseban problem predstavlja traženje odgovora na pitanje — koja didaktičko-metodička rešenja primeniti u izboru, strukturiranju i oblikovanju nastavnih sadržaja u vojnim školama da bi nastavni proces bio racionalan i efikasan i da bi se obezbedili didaktičko-metodički, vremenski i drugi uslovi za razvijanje poželjnih svojstava i sposobnosti pitomaca-slušalaca, a naročito intelektualnih sposobnosti, posebno stvaralačkog i kritičkog operativno-taktičkog mišljenja. Kakav treba da bude odnos između usvajanja znanja i razvijanja intelektualnih sposobnosti pitomaca-slušalaca? Postoje značajne razlike između empirijskog (induktivnog) i naučnoteorijskog znanja. Naučnoteorijsko znanje je moguće znatno više staviti u funkciju razvijanja intelektualnih sposobnosti od empirijskog i

zanatsko-prakticističkog (utilitarističkog) znanja. Za savremene didaktičko-metodičke zahteve, koji proizlaze iz opredeljenja koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane, više ne mogu efikasno poslužiti samo neka tradicionalna rešenja u obuci — predmetno-časovni sistem, dominacija usvajanja (pamćenja) velikog broja činjenica, enciklopedizam i zanatski praktikizam. Na takvim osnovama ne mogu se efikasno i celovito ostvariti zahtevi koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i struktura poželjnog profila našeg starešine, naročito njegova intelektualna svojstva. U savremenim uslovima objektivno nije moguće ni upoznati sva znanja, a kamoli ih usvojiti. To pogotovo nije moguće u ograničenom vremenu trajanja školovanja u vojnim školama. Eksplozija znanja u svim oblastima vojne delatnosti je takva da se višestruko povećao njihov obim. Međutim, izmenio se i njihov kvalitet, tako da empirijska znanja sve više ustupaju mesto naučnoteorijskim znanjima. Povećani značaj fundamentalnog opšteg i opštevojnog obrazovanja i naučnoteorijskih znanja istovremeno ukazuje i na glavni pravac i suštinu rešenja o tome kako treba programirati nastavne sadržaje u vojnim školama. Međutim, pored davanja većeg značaja temeljnom opštem i vojnom obrazovanju i naučnoteorijskim znanjima u sadržajima nastavnih planova i programa, naročito u srednjim vojnim školama i vojnim akademijama, nužno je preduzeti i brojne druge didaktičko-metodičke mere i postupke koji će omogućiti optimalan odnos između usvajanja znanja i razvijanja sposobnosti pitomaca-slušalaca, naročito sposobnosti stvaralačkog mišljenja, kao i mera koje će, polazeći od savremenih i perspektivnih vaspitno-obrazovnih potreba, nastavu učiniti efikasnijom i racionalnijom, kako u domenu programiranja nastavnih sadržaja (koncipiranja i izrade nastavnih planova i programa), tako i u procesu njihovog realizovanja.

Sasvim je izvesno da zahtev za povećanim značajem intelektualnog vaspitanja ne može protivrečiti drugim vrstama vaspitanja (moralno-političkom, fizičkom, estetskom i dr.), već se sa njima integriše i kombinuje. Isto tako, pogrešno bi bilo kada bi nužnost pridavanja većeg značaja razvoju intelektualnih sposobnosti, a naročito operativno-taktičkog mišljenja, suprotstavili potrebi za usvajanjem određenih kvalitetnih znanja. I u savremenim uslovima nisu prihvatljive klasične didaktičke koncepcije (didaktički materijalizam i didaktički formalizam) koje jednostrano, jedan zadatak — usvajanje znanja — suprotstavljaju (ili isključuju) drugim — razvijanje sposobnosti. Nemoguće je razvijati sposobnosti, pa ni sposobnost mišljenja, bez solidnih znanja gde, kako je istaknuto, povećan značaj imaju temeljna opšta i vojna i naučnoteorijska znanja.

Isto tako, nije moguće usvajati kvalitetna znanja, a da se pri tome ne utiče, posredstvom takvih znanja, na razvijanje određenih sposobnosti pitomaca-slušalaca. Prema tome, postoji dijalektički odnos interakcije i uslovljenosti između usvajanja znanja i razvijanja sposobnosti. Suština je u tome da se izaberu i programiraju i didaktičko-metodički realizuju ona znanja koja će najefikasnije i najracionalnije omogućiti optimalno razvijanje intelektualnih sposobnosti pitomaca-slušalaca, naročito sposobnosti kreativnog mišljenja.

Ako se radi o odnosu teorijskih i praktičnih znanja, ne može se taj odnos svesti na precenjivanje jednih ili potcenjivanje drugih, jer su nužna i jedna i druga. Radi se o tome da naučnoteorijska znanja dobijaju na značaju na osnovu zahteva koji proizlaze iz savremenih i perspektivnih vaspitno-obrazovnih potreba, a da praktična znanja, takođe, moraju dobiti na kvalitetu, tako što će biti prevaziđen zanatsko-practicistički nivo i što i praktična znanja (veštine i navike) moraju biti više teorijski fundirana. Tako se ostvaruje optimalna marksističko-dijalektička povezanost teorije i prakse, nauke i praktične delatnosti. Prema tome, za nas su neprihvatljiva shvatanja koja svoju osnovu imaju bilo u didaktičkom materijalizmu, odnosno precenjivanju značaja usvajanja znanja, niti shvatanja koja osnovu imaju u didaktičkom formalizmu koja vode jednostranoj i formalnoj „duhovnoj gimnastici“, a potcenjuju znanja. Osnovni problem u vojnoj nastavi u celini je ipak u tome — kako da se prevaziđe tradicionalni vojnodidaktički utilitarizam i zanatski practicizam koji zagovara, što je nekad bilo prihvatljivo, gotovo isključivo obrazovanje na bazi sticanja praktičnih veština i navika, odnosno usvajanja tzv. praktičnih i korisnih (upotrebljivih) znanja. Sada je nužno da se obezbede didaktičko-metodički uslovi u kojima će pravi značaj dobiti vojna naučnoteorijska znanja. S tim u vezi, treba istraživati didaktičko-metodička rešenja, a to su, pre svega, rešenja koja omogućavaju uspostavljanje dijalektičkog jedinstva teorije i prakse na jednom kvalitetno višem nivou. To je zahtev koji proizlazi iz savremenih i perspektivnih opštih i vojnih vaspitno-obrazovnih potreba. To znači ostvariti novi kvalitet jedinstva između sticanja znanja i razvijanja sposobnosti pitomaca-slušalaca, između naučnoteorijskih i praktičnih znanja, između fundamentalnog opšteg i vojnog obrazovanja i vojnostručnog (specijalističkog) osposobljavanja. Od naše teorije vojnog vaspitanja i obrazovanja očekuju se odgovori na ove savremene zahteve i potrebe.

TOTAL NATIONAL DEFENCE CONCEPT — THE DETERMINANT OF CONTENTS OF TRAINING AND EDUCATION IN MILITARY SCHOOLS

Starting from the point that the military vocation must be intellectualized, from the need that the personality of the military leader must be characterized by creativeness, and from the necessity that the critical and creative thinking of cadets and student of military schools is to be constantly developed and cultivated in the course of their training and education, the author discusses two basic implications of the total national defence concept and doctrine on the contents of the training and education processes: (1) the increased significance of the general land fundamental military education; and (2) the increased significance of scientific theoretical knowledge, particularly in the art of war subjects (tactics, operational art, strategy, command and control, etc.).

From the examination of these two crucial matters of education and self-education are drawn conclusions that the fundamental general and military education and scientific theoretical knowledge of cadets and students are significant because of several reasons: (1) they contribute to the intellectual education and upbringing of military leaders and, in this framework, to the development of their methods of logical, creative, critical and abstract thinking; (2) they enhance a quicker and more effective expert military training in corresponding military specialties during the final period of training (arms, services, branches, specialties); (3) they ensure considerably better conditions for the transfer of knowledge, skills and usages, and methods of work and thinking along the relations school-troop unit and peacetime training - war practice; (4) general educational and scientific-theoretical knowledges are much more lasting, and mastering of them, as the educational flexible nucleus, makes possible that they can be mobilized and activated when the need for that arises; (5) they create conditions for effective training of military leaders while performing their service functions and duties, i.e. they create preconditions for the realization of the concept of perpetual education; (6) they ensure to the military leader a basis for his quicker and easier adapting and accepting changes and innovations introduced into the military science, war technology and other fields of development of the armed forces; (7) they contribute significantly to the development of a versatile personality of military leaders; (8) they create the intellectual quality that makes possible a quicker, more complete and easier change or upgrading of a specialty or qualification; (9) they substantially contribute not only to the application of military-scientific knowledge in practical activities of military leaders but also to the development of the military thought in general (the relation of interaction).

The author concludes that, although it might at first seem a paradox, each specialist (in an arm or service skill, a technician, a service support unit or establishment leader, etc., his basic military specialty notwithstanding) will be more efficient and will react better to the current and future requirements and changes in his closer specialty if he acquires a wide general culture (general educational and general military) and a sound and thorough scientific-theoretical education.

RESUME

CONCEPTION DE LA DEFENSE POPULAIRE GENERALISEE — ELEMENT DETERMINANT DE L'ENSEIGNEMENT MILITAIRE

Procédant de l'intellectualisation de la profession militaire, de l'exigence de voir les officiers en tant que personnes créatrices et de la nécessité de développer auprès des élèves-officiers et auditeurs dans leurs études une capacité de jugement critique et créatrice, l'auteur de cette oeuvre traite de deux principales implications de la conception et de la doctrine de la défense populaire généralisée sur les contenus de l'enseignement: (1) intérêt accru de la formation générale et de la formation militaire fondamentale, et (2) une plus grande importance accordée aux connaissances scientifiques théoriques, notamment des matières du domaine de l'art de la guerre (tactique, l'art de l'opération, direction, commandement, etc.).

Dans le traitement de ces deux principales questions de la formation et de l'autoformation, l'auteur conclut que la formation fondamentale générale et militaire et les connaissances scientifiques théoriques ont de l'intérêt pour plusieurs raisons: (1) par leur contribution à la formation intellectuelle et à l'éducation des futurs officiers, et, dans cette optique, au développement des méthodes de jugement logique, créateur, critique et abstrait; (2) du fait qu'elles facilitent une formation militaire professionnelle et spécialisée efficace dans la partie terminale des études (armes, services, options, spécialités); (3) en assurant des conditions nettement plus favorables au transfert de connaissances, d'aptitudes et des habitudes, des méthodes de travail et de penser sur la relation école-troupe et exercice en temps de paix-pratique de guerre; (4) les connaissances de formation générale et celle du domaine scientifique-théorique sont de caractère considérablement plus durable et leur assimilation, sous forme d'un noyau souple, rend possibles leur mobilisation et leur activation au moment voulu; (5) elles sont propices à la poursuite d'une formation efficace des officiers parallèlement à leur fonction, c'est-à-dire sont favorables à la réalisation de la conception d'une formation ininterrompue; (6) elles assurent à l'officier des bases solides d'une adaptation rapide et aisée à des changements et innovations, ainsi qu'une assimilation de toutes les innovations dans le domaine de la science militaire, des techniques de guerre et dans d'autres domaines de l'édification des forces armées; (7) elles contribuent considérablement à l'épanouissement universel de la personnalité d'officier; (8) assurent les qualités intellectuelles propres à rendre plus efficace et aisé tout recyclage; (9) elles contribuent grandement non seulement à l'application des connaissances scientifiques militaires dans l'activité pratique de l'officier mais elles favorisent aussi le développement de la pensée scientifique militaire prise dans son ensemble (rapport d'interaction).

Il est tout à fait certain, conclut l'auteur à la fin de son ouvrage, quoique paradoxal au prime abord, que chaque spécialiste (selon les armes, techniciens, chefs de services, etc., sans égard à leur profil) sera plus efficace et aura de bonnes réactions face aux besoins de l'heure et de demain ainsi qu'à tous changements intervenus dans sa profession proprement dite s'il est doté d'une culture générale (formation générale et formation générale militaire) et de solides fondements scientifiques et théoriques.

КОНЦЕПЦИЯ ВСЕНАРОДНОЙ ОБОРОНЫ — ОПРЕДЕЛИТЕЛЬ СОДЕРЖАНИЯ ОБУЧЕНИЯ В ВОЕННО-УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Исходя из интеллектуализации военной профессии, требований к созданию творческой личности офицера и необходимости развивать в течение обучения у слушателей и курсантов критическое и творческое мышление, в труде рассматриваются два основных, исходящих из доктрины всенародной обороны требования к содержанию обучения: (1) повышение значения общего и военного фундаментального образования и (2) повышение значения научно-теоретических знаний, особенно в предметах военного искусства (тактика, оперативное искусство, стратегия, управление и командование и др.).

При рассмотрении этих двух основных вопросов образования и самобразования, кумулятивно сделанные выводы свидетельствуют о том, что значение фундаментального общего и военного образования и научно-теоретических знаний курсантов и слушателей заключается в нескольких причинах: (1) они способствуют интеллектуальному образованию и воспитанию офицеров и, в рамках этого, развитию метода логического, творческого, критического и отвлеченного мышления; (2) обеспечивают более быстрое и эффективное военно-специальное и специалистское обучение на окончательном этапе подготовки (роды войск, службы, направления, специалисты); (3) предоставляют благоприятные условия для передачи знаний, умений и навыков, методов работы и мышления в отношении школа — войска и подготовка в мирное время — военная практика; (4) обладая большей прочностью, общеобразовательные и научно-теоретические знания составляют образовательное ядро, которое можно мобилизовать и активировать тогда, когда это нужно; (5) создают условия для эффективного обучения офицеров наряду с работой, т.е. создают условия для реализации концепции непрерывного образования; (6) создают у офицеров основу для быстрого и легкого приспособления к изменениям и новшествам и их внедрению в военную науку, военную технику и в другие области строительства вооруженных сил; (7) вносят значительный вклад во всестороннее развитие личности офицера; (8) создают интеллектуальное качество, обеспечивающее более быструю, полную и легкую переквалификацию и дополнительную квалификацию; (9) вносят значительный вклад не только в применение военно-научных знаний в практической деятельности офицеров, но и в развитие военно-научной мысли в целом (отношение взаимодействия).

Вполне известно, делается в конце вывод, хотя на первый взгляд кажется парадоксом, что каждый специалист (родов войск, служб, техник и др.), несмотря на свой узкий профиль, будет успешнее в своей работе и будет правильнее реагировать на современные и перспективные потребности и на все изменения в своей узкой специальности, если приобретет общую культуру (общеобразовательную и общевойсковую) и хорошее научно-теоретическое образование.